

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Сөвдинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 47 (6066). 1965 ч. февраль 26, пятница | Өртээ 2 көп.

МАЛ АЖЫЛЫН ПЕРСПЕКТИВТИГ ХӨГЖҮДЕР

Республиканың мал ажылында чамдык чедиринер бары маргылдаа чок. Ыңчалаа-даа экономика-ның ол кол адырын амыгында дика шаккын сайырадып болурунун бүгү аргалары бисте бар: республи-каның девишкери өстүтү, сүтүгү олар-белчирлер, үнүш-дүжүктүр та-раа, сизген шөлдөр-биле кончуг бай-лак; төөгү салган, могаг билбес кайгамчыктыг малчылар-даа бисте хей; мал ажылының дээди болгаш ортунам эртеминер кадрлар-даа өскөн; күрүмеден чыл санында эгерт-тимес дузалачы-даа алдынып ту-руп.

Ындыр түрбүжө, бисте мал ажы-лының амыг хөгжүдөзү барык-ла чамдык деңгээлде турбушан. Хары-даа чамдык түтүн малдарынын баш саны 6 чыл бурунга тургангайында өсөөжү берген. Чеди чыл план-нын оналгаанын ама-да 10 муң баш бола мал, 125 муң шөз мал четпес. Мал бажының кудулашкы-нын кылагыл Улут-Хем, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем районнарга улуу-биле болдуган.

Республикага мал ажылының структуралык база каржы-биле хажыттынып, ажал-агылың эвес чо-руктуу, хамаан чок брактаашкы-нын түнелинде, төртүр малдар-нын планын санын ама-да 2700 ишек, 90 муң хой, өшкү четпес. Малдың баш санының инити өздө-дөзү чүгүле аны-бүрү чыдагаан-нар-биле өлүп хараар чорук эвес, харын төртүр малдарының массалыг кымыраашкыны улуу-биле шыгыс-тап келген. Чүгүле 1964 чылда бе-зин Улут-Хем, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнарын чамдык ажал-агыла-рынга тарыл боозадылган, сула эдержилгени багыт организастаанын-дан бүгү инектерин, хой, өшкүнү барык 50 чыгым хуузу кымыраан.

Колхозтарын, совхозтарын хей кезинде малдың чүгүле баш саны өспөй турар эвес, харын оң про-дуктуу ама-да чамы бооп артыш-шан. Эрткен чылын республикага айт-сүт уганышкынын бир саар инектен ортума-биле чүгүле 1097 кг сүт саап алдыган ийиле 1963 чылдазында 45 кг өвөш болган.

Ол ышкаш айт бүдүрерин көүдө-диринин улут-үлүг кулавырады-лыка четпес ажылгатылган келген. Бистин чамдык муракчы ажыл-агыйларымыс бызааларын өстүрүп доруктурар, анык малдарын интен-сивит семитир талазы-биле иштиги специализацияны угауу-биле чо-рудуп тургаш, оң күсүл-биле хей ээти бүдүрүп шыдаар апарганнар. Ыланга бо талазы-биле Бин-Хемде «Кызыл тараачын» колхозун дү-жүгүзү эки.

Мал ажылын механизастаар ажал бистин республикага онза хождуп турар. Оң укурунда фермаларда күш-ажылың бүдүрүкчүлү кончуг чамыс, продукцияны бот-үзөш чип-гөвөстөш.

Республиканың мал ажылының хөгжүдөзүне бо болгаш өске-даа хей четпестерин дугайы СЭКП об-комунун чоқта чаа болуп эрткен бешик пленумунга шыңгыг чугаа-латтыган. Чеди чылдың планын оналгаларында мал ажылының улут хождуашкыны ол чугула адырга партияны удурутканын аа-жок эрентей болуп келгенде, ки-жилер-биле, малчынар-биле ажал-дың кошкагында дээрин пленумун киржиңчилер чөптү-биле демгел-дөө. Шынал-ла СЭКП-нин чамдык райкомнары, оларның бюрорлары мал ажылының дугайында инити кий-гырылгач үндүрери, хоозун чугаалар кылыры-биле ийежип келген.

Бистин муң-мүн малчыларымыс, мылгын хойчулар материал-куль-турал хандырыкта талазы-биле бер-ге байдаларга таваржын турду-даа, малдың баш санын өстүрер, хей аэти, сүтү, дүктү бүдүрер дээш, баулу-ла маадырдык демселди үр-гүлүдүлүшкөн турарлар. Ыңаага СЭКП-нин Барыш-Хемчик, Каа-Хем, Танды, Тес-Хем болгаш өске-даа райкомнарының удуруткучлары ки-жи дугайында каш чылды улаштыр хей-ле каас чугаалар кылп келген боордан башка, материалдыг кел-кертин чогуу-на тургузукчулар — малчынарның ажалдап, чурттаа-

СОҢГУЛДА ХҮНҮНГЕ УТКУШТУР

Күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

Бүгү улустун байырлаа — чер-чер Советтеринге соңгулда хүнүн күш-ажылчы чедиринер-биле ут-куур дээш ажал-агыт хайышкыны-нын меделери районнарын редак-цияга көп турар. Оларның чамдык-тарын моон адаанда парладыыс.

БАРЫН-ХЕМЧИК. «Большевик» көдээ ажал-агыт артелинин кежи-гүннери февралды соңгулда хүнүн-ге ужуражырын шалтыч айы кылдыр чарлаан.

Колхозчулар 1965—1966 чылдар-ның одалга сезонунга 6000 кубометр ыштык белекээр, тарылга шөлүңге 3000 тонна өдөкти төгөр ужурут.

Колхозчу баштаар чери болгаш партия организастаа ийи дыштан-ныр хүнде оттулар ышт белекелерин бүгү улустун шөф ажылын организастаан. Аңаа сес хире кижи кириш-кен болгаш 870 ажал кубометр ышт-ты хан белекээш.

Нога шөлүңче беш шанагыт айт-тар-биле өдөк сөөртүлгөш чоруп ту-руп. Сөөртүкчүлерин аразында өш-тер Дастай, Өрге олар хүн бурунун

ажыл нормазын 100—125 хуу хуу-седип турар.

А. ЕВРОП.

УЛУТ-ХЕМ. «УТКА 25 чыл» сов-хозун Арыскал болгаш Ак-Турт фермаларында 24 кижи Тостут-Баа-лык деп черде Петр Чодактын туру-тулазы-биле түдүг ыжын белектер турарлар.

Бригада инитиң-биле 1200 кубометр түдүг ыжын белекээр ужу-рут. Баштайгы хүннерде оң чартык кезин белектер апкан. Ышт белек-келчиринин аразында тракторист Тулш Сүрүн, Михаил Самбу, хирэ-лекчилер Тулш Лайза, Монгуш Ас-кан-оол, өске ажалчылар Борке Чигир-оол, Суван Санчат, Кыргыс, Костек олар шалтычларынын олу-рунда санадып турар.

Б. ХУРАГАНДАЙ.

Ол-ла районун Жанов атыг колхозунун түдүг бригаданын ажалчылары бо чылдың тулуунга 3000 кубометр ышт белекээр ху-лаагалаг.

Бедик дүжүт адырын үндөшүн — эки шынарлыг үреинде дээрин Барыш-Хемчик районун «Больше-вик» колхозунун тараачылары эки билер.

А. БЕГЗИ.

Эш Хомушкү Улутунге баштаган үреин арыллар эвено бүгү тараа культураларынын үреинерин фе-валь айның иштинде бүгүн арыллар адырын хүлөткен. Бо чылдың тарыры-биле урган 80 тонна арбай, 68 тон-на сула болгаш 5 тонна чиге-тараа, 6 тонна чочак-та-раа үреинин бүгү-биле арылааш, склада турган. Ам 280 тонна кымы-тасты арылап турар. Оң 45 тонна-ны арылаан. Чажар шынарлыг четпес 130 тонна үреинин орнары-биле түдүгү чоруткан.

Н. КАРА-САЛ.

УЛУТ-ХЕМ. Жанов атыг колхоз кукуруза болгаш нога шөлдөрүн бо чылдың 2750 тонна өдөк-биле че-маштидер планын.

Амгы үеде оң 1064 тонназын шөлдөрдө чедирп төккел. Өдөк сөөртүр турар трактористер Досан Ша-рапан, Маскиров Конгар олар шалтычларынын олу-рунда санадып турар.

Өдөкти шөлө тараш чажар ажалдың муракчыла-ры Зоя Борбак-Кара, Вера Дондупан, Дарый Дамбар-оол олар болуп турар.

Кандидат-биле ужуражышкын

БАРЫН-ХЕМЧИК. Ажалчы чоң-нарын соңгулда мурунун хуралда-ры районда үргүлүдүшкөн. Бо хүннерде чер-чер Советтеринин депу-таттарында кандидат-биле ужура-жышкынар болуп эртпн турар.

«Барлык» совхозун Саада-Терек суурун соңгулчулары район Сове-

Чон кезээде хей турар

Хоорайнын улуттук, бүдүрүлгелер-инде, албай организастааларында ажал шөгү шагда-ла доозулган. Ы-ңала-даа чоңуң кезээде хей турар чери—бо бичин өрөзлө кижилер орайга чедир үзүлбөс. Шах ол өрөзлө Кызылда № 3 профессионал-техник-тиг училищенин бичи калында, бү-дүрүлгө өрөзлөткөштин мастери-нин өрөзлөнде бактаап турар. Орта барыккаан кижэ өрөзлөткөш черинин чанынга баргаш-ла, башкарыкчы согунарнын айы-биле чоруп оргаш, чөдө бээр.

Бо улаада училищенин электро-монтажар белектер турар бөлүдүн-де мастер Николай Николаевич Попов дежуришпап ортал. Кезек оолдар кирип келгеш, кызыл пөс-биле шып-кан стол кырында турган журнал-дарын көрүп, өскелерге шалтыктава-ды-биле аразында сымарынын чу-гаалашкан. «Профессионал-техник-тиг» деп аттыг журналды кижи-гейин аажок амыг көргөн турар. Эжики ажалгатынган соода назымы улады берген бир эш кирип келгеш, дежуриш-биле менделешкен.

— Соңгулчуларын даңзымы кө-рүп болуп ирби бе, Николай Никола-вич? Чаа соңгулчулар база келген болуп ийи. Оларын даңзыга чо-гуур өй-шаанда кирибес болза хор-жок—деп чугаалады.

— Бистин агитпунктунун агита-торлары соңгулчуларын аг. фами-лиязын кызыларын түдүк-ле чорудуп турар. Көрүп, ханнаар—деп, де-журиш чугаалаш, чалында стол кырынга чыгып даңзымы келген агитаторга туступ берди. «Комму-нист» түдүг-септелге эргелерин прорывы, ында партия организаста-анын ийежип агитаторларын бирээзи Максим Белоногов ол бол-ган.

— Соңгулчуларыңа негелээ ка-ша удаа барып турар силер?—деп, агитатордан дежуриш айт-тарга, демгин мынча диди:

— Неделинын вторник хүнүн соң-гулчуларга баар хүнүн кылдыр таар-шытырып алган мен. Ол хүн ке-ээз кылды ажалдарын баш үлүр таарыштырып алар кижи мен. Ажал-шамы доозулган соода-ла соңгул-чуларын бажыңдарыңа баарын чал-чыл апарган. А кандай-бир кезе-лер, лекши болгаш ужуражылаалар болуп дээде өске хүннерде база баар апар. Бөгүн чораш, делегер байдалың дугайында кыска бесе-да кылдым. Бир бажында пенсio-нерлер чурттап турар чүе. Олар де-легей байдалың дугайында бесе-даларга черле мыак уус. Ам бо хүннерде Муруну Вьетнама чүе бо-луп турарын бо улаада таймдалап бердим.

Агитпунктунун иштин дерлидес, каасталгаш—орта кээп, хоступ ша-ктын эрттирип, солунар болгаш журналдар почмуру-биле келген.

Курсантылар болгаш өске-даа анык соңгулчулар орта санал-оолдарын берип, моон сонгаар улам эки ажал-дарын болгаш өөренерин чугаалап турганнар. Ол солун кезеж кончот болгаш массалык оюн-биле доозул-ган.

Агитпункт училищенин башкыла-ры-биле кады «Бодунун ажалыңа мыак бол» деп темалыг кезежн ба-за эрттирген дээрин эш Шингийн чугаалай-дыр. Ол кезежге өрөзлөткөш черинин курсантыларында аңгыда дыка хей анык оолдар, кыстар ки-ришкен. Боттарынын ажал-херекте-ринин дугайы чугаалап бээр-биле бүдүрүлгөн муракчыларын болгаш интелекцианын төлөлекчилерин база чалаан. Орта совет кижини ажаллаар эргешин дугайында, оналган ажалыңа аныкшыл дугайында чугаа орай-кежезге чедир үргүлүдүш.

Чон кезээде хей турар черин эргелешкн-биле чугаалажып туруу-ста, профессионал-техниктиг учил-ишеде агитколлективниг удуртукчу Павел Митрофанович Муренков агитпунктга кирип келген.

— Бистин училищенин башкылары шүштү агитаторлар болуп ажаллап турар. Оларын чон ортуунга чо-рудуп турар ажалынын дугайында айткынын партия хуралдарыга ба-за чугаалажып турган. Бо чылдын агитаторларын ажалы эрткен чыл-дазында боозарга дыка кижжаш. Электротехника башкы Анатолий Федорович Меркушов, трактор өө-редир талазы-биле башкы Лакла Ке-жеевич Оюн олар баштп дээр агитаторларымыс ол. Бо эштер ха-маарышкан бажыңдарынын чуртта-чыларыга солун номчулгаларын бол-гаш бистин чуртуу-ста база дашты-кыда амыралды көргүскө беседал-арын дээш кылдыр чорудуп ту-рарлар. Агитпунктга хамаарышкан улаада ажалдап турар ол кол-лективтерин агитаторларын инти-ден бо эштер мынча даалгалап херез партияны хей-деп, Павел Митро-фанович чугаалың төнүдүн де-мелгеп кадым.

Ол кезеж улаада соңгулда ко-миссиянын кезиңтү, ол-ла өрө-злөткөш черинин бажымы, инженер Владимир Ховалтович Мандышев база аңаа турган. Ол соңгулчуларын даңзымы канчаар хынал турал-нын тодарымы, агитпунктун ажал-дакчылары-биле чугаалажып турду.

Шах элээс орайтай берген. Ыңча-ла-даа таарымчалыг, кезээде кел-кесинг, чон чылгын турар бичи өрөзлөдн ажалчылар үзүлбөй тур-ду. Политмассалыг ажалдарын тө-вү апарган агитпункт ылым болуп ужурут-даа.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

«Тинделге» совхозта саанчы. СЭКП-нин кезигүүнүге-кандидат Ондар Апрельде оон коллективниг улуу-биле хүндүлээр. Бодунга быжыгалаан түс черин 23 инектеринден бирээге-ле оонаштыр 1500 кг—сүттү алыр деп хүлээлгени ол алган. Ол каш удаа шааннадар-биле демделетирин турган.

ЧУРУКТА: саанчы Ондар Апрель.

Фото С. ФЕОКТИСТОВУ.

Бичии улустун аас-кежиин

Коми-Пермяк национал округтун туристунанымдан бээр 40 чыл оюнга

ламчы-биле бистин округтук амыгы уени улустун болгаш кө-дээ ажал-агыт бүдүрүлгелер, чо-ну-бедик культуралыг сайыра-дай край болу берген.

Бисте бодуштун кол байлаа—ышт. Кедергей улут деглемерин арга-ышт шыккан. Ынчанга ышт белекээр улустун мурун турар темилер-биле хөгжүп тур-ган. Ол адырда механизацияны белек чергези чедип алдынтан. Ышт белекээр, *сөөртүр, чүдүрери болгаш дүжүрери ба-рык-ла бүрүнү-биле механизас-таттыган. Эрткен чылын округ-тун 18 ышт ажал-агыт черлери 5,5 миллион кубометр бедик шы-нарлыг ышт күрүңгө берген.

Бистин көдээ ажал-агылымыс баа-ла чедиринин чедип ал-ган. Муң ажал тракторлар, 450 комбайннар, 400 автомашиналар болгаш өске-даа хей техника шөлдөрдө ажаллап турар. Механизацияны калбаа-биле херегал-анын ачызы-биле тараачынын күш-ажылы индустриалдыг күш-ажылды бир хевир болуп, *көдээ ажал-агыт продукцияны бүдүрери чыл келген тулум өзүп турар.

Бүдүрүлгө болгаш чурттаага

туушукчуу калбак хемчээлди-биле чорудуп турар. Чеди чыл планынын чылдарынын дүгү-зүндө 173 муң дөрбөчтин метр чурттага черлерин туткан бол-гаш ажаллаа кирипкен. Оон аң-гыда колхозчулар дөрт муң ажал бажыңдарын туткан.

Ынчага бистин улустуу-стун эң-не магалыг чедиринин—оң угаан-бодал культуралык өздө-дөш болуп. Ам бисте 360 школа-лар бар, оларда 53.500 кижэ ө-рөштин турар. Округтүвү Кудым-кар хоорайда чеди ортунам тус-кы өрөзлөткөш черлери болгаш профессионал-техниктиг учил-иштер бар, алар улустунун бүгү адырларында херегалар национал кадрларын белектер турар. Ажал-чы аныктарын школлаларын болгаш кластарын, вуздары ки-рингелге белекээр талазы-биле конституциялыг өрөзлөткөш пун-кталарын, курстарын тургускаан. Үш кижэ бүрүзүң-не бирээзи өөренип турарын сөөгү статис-тиктик меделер көргүзүп турар.

Беш муң ажал кижи кылдыр санаткынып турар национал ин-телигенция Совет арга-чыгары-нын чылдарынын дүгүзүндө тыптып келген. Он-он ком-пи-

мяктар эртем аттарын чедип ал-ган, чурттуу анык-бүрү дээди ө-рөзлөткөш черлеринде ажаллап ту-рар.

Округта культуралык-чырымыш-кынын 500 ажал албан черле-ги бар. Чүгүле кино установка-лары безин 270 хире. Библиотека-ларын ном фондуунда миллион ажал номнаар ба, а почмулчулар—барык-ла 120 муң кижэ.

Кудымкарнын М. Горький ат-тыг шии театры 1931 чылда ажаллап эгелен. Ол уенин дү-гүзүндө театр ийи миллион кижэ-ге 11 муң ажал шилерин көр-гүскөн. Эвөш эвес талантыг ак-терлар, оң иштинде РСФСР-тин алдарлыг артистери А. Ко-мельников болгаш Н. Канюкова олар коми-пермяктардан шыла-ран унген.

1100 аттыг чечен чогаал, мас-са-политиктиг болгаш өске-даа литератураны үш миллион кезек тиража парлан үндүргөн муң үн-дүр черин округта тургускаан. Бисте бодуштун литература каттыжышкыны, бодуштун чо-гаалчыларымыс, шүтүкчүлери-ми, драматургымыс, композиторла-рымыс бар.

А калык камгалаынын тала-

Финляндиянын президентизи У. Кекконен ССРЭ-де

Февраль 23-те хүнүн ийги чартымы болгаш 24-түн хүнүн Л. И. Брежнев, А. И. Микоян, А. Н. Косыгин, А. А. Громыко болгаш Финляндиянын президентизи Ур-хо Кекконен Москва чанынга эрттирип, аңаа бот-ботта-рынын сонургап турар айтырларын талазы-биле беседаларын үргүлүдүш.

Беседаларга Совет Эвилелинин Финляндияда элчини А. Е. Ковалев болгаш Финляндиянын ССРЭ-де элчини Иорема Ванамо киришкен.

Финляндиянын президентизи У. Кекконенни Москвадан үнүпкени

Февраль 24-те Финляндиянын президентизи Урхо Ка-лева Кекконен каалай-биле кады Москвадан үнүпкен. Наймалдыг чуртун баштын төрөш чуртунче орук аайы-биле Ленинградка бир хуа турар.

Финляндия Республикасы болгаш Совет Эвилелинин күрүнө тутканы-биле шимөө Ленинград вокзалында Финляндиянын президентизи ССРЭ-нин Дээди Сөвди-нин Президиумун Даргазы А. И. Микоян болгаш албанын өске-даа кижилери үзүн.

(СЭТА).

ТУДУГДА ПАРТИЯ БӨЛҮҮ

Нитилелдин кезигүүнөриг ме-дердин чорун бөдөн туум-на, коммунисттик материал-техник баазаы тургузган, күш-ажыл-ды коммунисттик хөйүрлөргө бо-гоаш кижилерин арасында чаа ха-рылаалары көжүрүлгө оларын чогаалдык иштерин улам-на бу-рун болгаш калбаа-биле бедик не-терер, мындг болганда, коммунист тургузушкунун соругдары улам-на дүргө болгаш чедикши-ниг шитпиреттер.

Күш-ажылды коммунист бө-бө-көргө амыччыларны кижиле-ри — партия органиациялар-ны соругдар. Партияны амыч-ны кайда бедик деңгеле тургузган, мында амыч-ны көсүзү-биле хайны турар болгаш бүгү-ле талаа-биле долу чедикшиктерин чедип алган турар.

«Ызма тууду» эргелелин ий-ги тууду участогунда Семен Бая-нович Санданым уурун турар партия бөбү эргелелин өскө учас-токтарында партия бөлүктөрүнөн дээр амычды деп санады турар.

Бо тууду участогунда 18 комму-нист болгаш партия кезигүүнө-ри кандидаттар бар. Олар алдары-чед чылдык эң сөөгү шитпирет чылдык планын даалгаларын ху-саа бетине күөсөдөр дөш, тууду-жарыны арасында социалисттик чарышты салып алган куженишкни-ниг амычды турарлар. Бо учас-токта коммунист күш-ажылды ийи бригадалары бар. Эргелелин бри-гадалар арасында шитпир чорун ым-пелин амыч коммунист Монгуш Очур-оолду бригадалык чаалап ал-ган. Бо бригадалык тууду-жары январь айнык бөдүрүлгө планын 138 ху күөсөткөн. Бо чедикши-ктерин чедип амычны мында амыч-дап турар сес коммунисттерин ролу улуг болганын айтыр ужурут.

Тууду-жар ортузунга социалис-

тик чарышты дөштик кылдыр орга-низаастар, күш-ажылды организа-астарын амычды соругда-биле шы-рак, дуржулгалык коммунисттерин тууду-жар амыч-буру амычтарында быжылгалылаан. Чижээ: Оюн Каа-зан, В. Шиповаленко, Монгуш Кар-тына олар тууду-жар шынары хы-наар. Зштер Долбаев, Голета олар бригада Советин дуртуп турар. Ол ышкыш Салчак Кожаяр, Хомуш-ку Чыбак олар бригадалык болгаш участоктун хана солунун удурут турарлар. Эске арткан бүгү комму-нист бөбү-на тус-тус даалгаларыг амычдап турарлар.

Участокта партия бөлүүнү нити хуралын бо чылда бөзүн 3 катап арттырган. Бирги хуралга 1964 амыч-агы чылдык тууду амыч-ны түнелин болгаш 1965 чылда соругдар дугайын чугаалашкан. Ийги хурал өөредилгеге тураскаат-тыган. Ол хуралга коммунисттер болгаш тууду-жар өтөрүк хуучу-де — политөөрлөк, патниада — тууду талаа-биле политтехник өөредилгелер арттыр деп доктаа-дурун алганар. Ол бөлүүнүн өө-редилгелери неделээ 2 катап док-таамал чоруп турар. Мында бүгү коммунисттер болгаш тууду-жар бу-рун хаара туттунган.

Партия органиациянык хура-лдан өдүр турар. Ийги хуралга Монгуш Очур-оолдун бригадалык 1963 чылда чүгө 2 коммунист турган болза, ам мында 4 чедир өскөн. Ол ышкыш эш Белоусовтун бригадалы-к 1963 чылда база-ла 2 комму-нист турган болза, ам 4 чедир өскөн.

Семен — Баянович Сандан партия бөлүүнүн амычнык бир кол уун партиянык кандидат кезигүүнө-ри

биле амычга угландырган. Ол кан-дидаттарын шитпүзүнд даалгалыг амычтарын берген болгаш оларын оо даанган амыч-хөдөн кайы хире күөсөдип турарын хынап, оларга бөтүг дуаыи көргүзү турар.

Тууду-жарын ортузунга лек-ция, беседаларны аки организа-стаа. Бо чаа чылда бөзүн 2 катап лекция номчуттунган. Организа-стык солун номчулганы хуучу-не дүш-төк чөм шагында бооп турар. Бо та-лаа-биле партиянык даалгалар партия кезигүүнөгө кандидат Салчак Чай-дып эки күөсөдип турар. Ол бо учас-токта партия бөлүүнү ишкерилгит агитатору.

Партиянык агитация амычын ам-гы үедө политиктик кампания—соц-гуада амычынча болгаш тууду пла-нын күөсөдиринче угландырган.

Кижилерин амычтарында бол-гаш хөгжүдөзүнө өргөжө чугула бүгү чүгүдөр күш-ажыл-биле тууду-жар турар. Мычангаш амыч кылып шыдаар кижиле бүгү-ле бөдүнү амычтарында болгаш амыч-чө-рү-дүзүмгө, нитилелдин чаагай чө-рү-дүзүмгө өргөжө чугула чүгүдөр тургузгарына кижир ужурут. Күш-ажылга киришпей тургаш, нитилелдин кандыг-бир чаагай ке-жик амыч кижиле, ол дээрже тежээ-дикти болгаш өскөн күөсө-биле амычдап, чүрттөөр кижиле бөдүн дээрин тууду-жарга аш С. Б. Сандан таймырлап турар.

Ийги тууду участогунда партия бөлүү мыччаар амычдап турар.

О. САМБУ,

Ызма тууду эргелелинде дашчы.

АГИТАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛДЫ БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

Коммунисттик материал-техник баазаы тургузуп турар бистин чүртүзүска коммунисттик кижизидил-ге көчүгү улуг ролдуг болурун СЭКП-нин Програмазында болгаш СЭКП Төп Комитетинин июнь Плену-мунун доктаалында тодаргай айты-кан. Ол улуг документтерин уду-рутга бөдүрүшкөн база амычталга боттандырар дээш, СЭКП Улуг-Хем райкомун, оон пропаганда болгаш аги-тация килдиз сөөгү үедө коммуни-стик кижизидилгени амычын элөөн экижиктен.

Партиянык агитас-массалыг амы-чын дөштик, амычталга чедикши-ктерин болуру—оон амычталга-биле ханы харылаалында деп принцип-ти үнөзүлөш, лекция пропаганда-зын калыбарты, бо амычталга районда чүгүр экижиктен. Районун партия органиациялар, «Билиг» нитилел-дин салбырлары амыч-шитпиретин ортузунга лекция пропагандазын эки-жиптишкан, чонун күжүн салдын-ган соругдарын күөсөдиринче мо-гы билгестеп, суртаал-массалыг амы-чды куштелдир, хуи бурун амы-чталга-биле холбаштырып турар.

Лекция пропагандазы болгаш аги-тас-массалыг амычтарын Жданов ат-тыг, «Күш-ажылдык хосту» колхоз-тары болгаш «Улуг-Хая» совхозта (парток секретарына шитер Кыргыс Анай-оол, Агур-Серен Даржаа, Салчак Чур) аки тургуска. Бо амыч-агыларда лекторлар болуу доктаамал амычтал, номчуру лекция-ларын баш бурунгаар планнан, парт-биро хуралдарына чугаалашып, бо-дылап турар. Партиянык лекция-па-надан амычтал Ийи-Талдын, Баян-Болдун, Ак-Туртунг көдө и-телгенишкы ишкерилгит кижирип турар болгаш олар партия органи-ацияларын даяар күжү апарганы өөрүчү.

Лекция пропагандазы амычтык чоннары коммунисттик кижизидил-ге хаара тууларында болгаш ол амыч кижизидилгени кол чөпсө. СЭКП райком лекция пропагандазын уду-рун кошкатпай, харин партиянык идеология амычын ол улуг чө-

сөз экижилеринин темчелерин у-гучу ап келген. Ол амычтал көдө интеллигенция—башкылар, амыч-тер, агитаторлар ишкерилгит кир-жип турарлар. Амычтын чонун орту-зунга номчуттунуп турар лекциялар-нын саны болгаш шынары экижөөн. Оларын идеянык деннели, темалары, амычталга-биле холбашы элөөн бе-дөн. Районун «Билиг» нитилел-дин кезигүүнөри өрткөн чылда 1280 лекцияны номчаанар.

Лекция номчулганын экижир та-лаа-биле Ийи-Талда, Торгалмыда, Ак-Туртунга, Ийлиг-Хемде лекторлар бөлүктөрү (уудуручулар шитер Кыргыс Ким-оол, Ховалыг Доржу, Ондар Суур-оол, Череве Кертик-оол) багай аэс амычтал турарлар. «Би-лиг» нитилелдин ол бөдүктөр партия органиациялары-биле сырыл ха-рылаашты. Районда лекция пропа-гандазын амычталга ишкерилгит кижирип, чон ортузунга улуг хууду-кеди чедип алган лекторлар саны көүдөзүн. Оларга В. Баяну-Сурун, К. Кыргыс, Т. Бадмыра, В. Клок, М. Кызыл-оол, Р. Хунай-оол болгаш өскө-даа хей шитерин кижирип болур.

СЭКП райком болгаш партия эге органиациялары амыч үедө партия-нын агитас-массалыг амычтарын чө-рчө Советтеринге сонгулааларга эзе-дилдирген. Амыч үедө 800 хире агитаторлар 47 агитколлективтерде, аги-тас-массалыг амычтын төвү болур 31 агитпункттарга амычтал турар. Агитаторларын девишкэр амыч-биле суртаалдык хуралдарына чө-рчө Советтеринге сонгулаалар үезинде агитаторларын соругдарынын ду-гайында чугаалашкан. СЭКП райком февраль онда агитпункттар бол-гаш агитколлективтер эргелекчиле-рини бир хуунуг семинарын орга-низаастап өрттирген.

Чө-рчө Советтеринин сонгулаалар хуучунга күш-ажылды чедикши-ктер ужуражыр дөш «Улуг хурал» Жданов аттыг колхозтарда, «Күш-ажылдык хосту» колхозторда, Ийли-Хем салбырында, «Улуг-Хая» сов-хозтун Арыг-Бажы салбырында,

«УТКА 25 чымы» совхозтун Ишти-Хем салбырында агитколлективтер-нин агитпункттары сонгулаалар ор-тузунга суртаал амычтын эки чө-рчө агитаторлар ишкерилгит кир-жип турарлар. Амычтын чонун орту-зунга номчуттунуп турар лекциялар-нын тус-тус хуралдарын өртти-рип, агитпункттарын, агитколлек-тивтерин сонгулаа үезинде чө-рчө-дөр амыч планнарын бюрга бөдү-лаан. Агитаторларын бөдүнүн, аги-таторларын девишкэр амыч-биле дакызын чөдө агитас-массалыг амычтын чөдүрүлгөн дугайында кижизигейн өлчө угландырып турар. Оон түнелинде, Арыг-Бажында Ки-колай Комбу-оол, Ийлиг-Хемде Ки-жик-оол Череве, Ишти-Хемде Кыргыс Шожуг, Шаган-Арыгын ЛЭН 6—4 А. Тупкина, В. Бондарев эргелекчилер агитпункттар эки де-риттингенин амычтал, тускы план-ны, агитаторлар дежурыйлаан, сон-гучуларын келер күзөңгит чөдө-ри апарылаан. Агитаторларын ара-зында боттарынын хуулааларын аз сеткилдиг күөсөдип турар аги-таторларын хейну алап болур. Оларга шитер В. Маажы («Улуг-Хая» сов-хоз), Сундуй (Ийлиг-Хем), Серен-Доржу («Улуг хурал» колхоз), Түлүш Бадмыра (Кожай) болгаш өскө-дөр даа замааржыр.

Олар боттарынын участоктарына тургачу барып, сонгучуларга сон-гулаа кампаниянык чоруп турарын, депутаттарын кандидаттары-биле сонгучуларын таныштырып, районун амыч-шитпиретин соци-алист хуулааларын таныштырып, дөшөй байдалынын дугайында лек-цияларын, беседаларын кылып берип турарлар. Чө-рчө Советтеринин амыч сонгулааларына Арыг-Бажынын, Торгалмын, Ийлиг-Хемин, Баян-Болдун, Ийи-Талдын көдө клубтары шитип кижир дериттинипкен. Район-ун, колхоз, совхозтун 1965 чылда алган социалист хуулааларын, саанчыларын, кадарчыларын күш-ажылды чедикшиктерин көргүзүп, быжип аскаан.

Амыч үедө малчылар ортузунга агитас-массалыг амычтарын эки-жип аскаан.

дер соругда-биле партия райком район төвүндө агитатор, эми, са-дыжык олуткан машиналыг бри-гадалын ууушкунун айнык бири-үш-кү четтертеринде доктаамал органи-заастап турар. Мындыг ууушкунун бистин малчынарынык көчүгү үе-леп турар. Шынал-ла ол дээрже, бис-тин алдар-мадырдыг малчынары-ныктын ортузунга база хой оолдаш-кынынын үезинде агитас-массалыг амычтал куштелдирерин, оларын амычтал-чуртталганында четте-терин чалаалдыгына улуг дуаыи чедирип турар. Бо амычтал кижиле-ри В. Чубаров, В. Клок, А. Чуп-ракова олар көчүгү ишкерилгит кир-жип турарын дөшөдөр өөрүчүт.

Устуңде чугааланымы партия-нын агитас-массалыг амычталга эки чүгүдөрдөн амычтал, ол амычтал амычтал улуг четтертер барын айтыр чугула. Номчуттунуп турар лекция-ларын шынары чамдык чөдө-дөр амычтал дөшөй байдалынын ду-гайында лекциялар номчуру лекторлар районда амычтал өвөш. Мурнакчы арга-дуржулгалын, өргө-чүрүм ду-гайында база шаажыга уду-ру темалар талаа-биле лекциялар ховар ном-чуттунуп турар. Райкомун про-паганда болгаш агитация килдизи-нин амыч-чорудулазында кылыг-бир темчелерин кампания кижирип чорудар чачыл амычтал бар. Мычан-гал бо байдалан хорурун амычтал бистен негеп турар.

Мычангаш ам чө-рчө Советтерин-ге сонгулааларга-биле холбаштыр иде-ологтук амычтарын бүгү хевирлерин чаа дөшөй бедик деңгеле көдү-рүп, сонгулааларга чедикшиктер ужуражыр дөш, районун мурну-да турар улуг соругдарын күөсө-диринче чонун мобилизастаашыла, идеологтук амычтал дөшөй, амычталга-биле сырыл харылаашыг бо-лур чедип амычтар партия органи-ацияларын сонгарладып болбаа соругдазы болур.

Н. БУДУН-ООЛ.

СЭКП Улуг-Хем райкомунун секретары.

СУГГАТТЫГ ЧЕРЛЕРДЕН БЕДИК ДҮЖҮТ ДЭЭШ

Тыванык агаар-бойдузун айы-биле чамдык черлерге шагдан тура-ла чери суггарып тарып келген бо-лгаш бедик дүжүттү ап турган. Сөө-гү үедө Улуг-Хем районда «Күш-ажылдык хосту» колхозтун Ийли-Хем участогу суггарыла амычталга кошкык кичээңей салып турар. Оон уламнан өрткөн чылын амычталга амычтал гектар черден чүгө 7 центнер кызыл-тас, 4,5 центнер чинге-тараа алган. Бо түнел чүгү көргүзүп ту-урун дээрже, колхозтун удурут амычталчылар суггарылаже сагыш салбайн келгенин дөрт-ла херечилеп турар.

Адан беш харыг коммунист Оюун амыччал чугаалап олу-рар: «Шага, ышчан бичи мен, Чаа-Буганы амычталга кижиргенин соонда, ачамын тарып алган, амычтал хөдө-биле амыч болза, бир гектар хире чер чай дургузунда үш улаа суггарынынын түнелинде 60 амыч барба чинге-тарааны берген. Бир барба тараа ортума-биле 50—60 килограмм болур боор, ам болза 30 центнер амыч-дыр ийи. Ачамын танымас кижилер «чаа бай»—деп шоллап турганар.

— Ам мындыг дүжүттү ол черлер-ден ап болур бе, кырган? — деп, мөң айтырымны ол мыччаар ха-рылаады.

— Эки суггар болза чүгө ап болбас боор. Кол-ла чүгө амыч буга-ларын эки аштап, арылап алырын-дан хамааржыр. Магалыг болган шай ышкылаш бо, машина-техника хей. Олар-биле чаа бугалардан чара тыр-тыргылап ап чүгө болбазы? Шаан-да кижилер маш хууеректер-биле бе-зин канчыл улуг бугаларын кымын ап чораян деп? Демир-хууеректер, кукун-хаайлар ховар турган үе-ле болгай.

Кырганын бо чугаазы шы. Ор-гу-Шалдун 1000 амыч гектар тары-за чөгүр черлерин сугга-биле бу-рун хандырып шыдаар кол бугалар: Чаа-Буга, Доора-Буга, Оваа-Буга—ажыгалга кирбей турар. Ойт-сиген, талдар дүй үгүлөп келгилер черле-рин аштап арылаар талаа-биле

хөмчө алдымайн келген. Час ке-дирге-ле буга ашталганын хей са-ныг кижилерин өнөлдөдөн боор, а шынында бүдүргөн амыч-даа чөк. Амычтын амыч тыппас, ол талаа-нык кижилер амычталына анаа албадаарга чүгү кымылтар боор. Чи-жээ, өрткөн чылын — комсомолчу-амяктар арык бугазынын ашталга-зын—деп, хову бригадалыкны бри-гадирин эш Болдашкын илеткеп-ле турган. Хөмчө кырында оон ол аны-ктары ол амычтал «тынмайн» бар-ганнар.

Кыжын тарыга шөдөрин бугу-тадырып суггарынык аргаа бар турда-ла, оон чүгө амычтал болба-зы? Чамын Ийли-Хемин суу да-жааш, хей черге-ле агып чыгар, а ол үедө тараа суггарычыларын организаастап, кол бугаларын дөшө-ри, уунарын аштаары чугула.

Оргу-Шалдун тарыза чөгүр черле-ринде амычталымай турар черлер бар. Мындыг черлерин суггарыла-лаа таарымчалыг. Бир эвес эки суггары-ганы чоруткаш, чер амычтын аг-ротехниказын бедир болза, гектар черден 25 центнер чедир кызыл-тас-ты, 18 центнер чедир чинге-тарааны ап болур.

«Дүмчүкка тулганда—бызаа суг-жу» деп үдөгөр чугаа бар болгай. Колхозтун удурут амычталчылары өрткөн чылын багай дүжүттү ал-ганы агаар-бойдузун кандаашкыны-га шамаал турар. Ол шын эвес, Ша-дан бөз тараа тарып, бедик дүжүттү өртүрүп ап келген черлер ам чүгө чаагай дүжүттү бербес боор. Ол чер-лерин билер, улгуды берген кижиле-дер суггарыныкын кол бугаларын үндөшн-биле чаартырын санаалдап турар. Мыччаарга хей чарыгдалар үнөр дөшөргө сылдааш, колхоз баш-лаар чери мыт чок олутушкан. Суг-гарыла амычтын бөзүн чугаалаа-стаан.

Суггарылаанын амычтыг аргала-рын негедир, тараа шөдөрин че-мишчиди амыч уенин кол соругда-зы болурун утпаза чөгүр.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

МАЛЧЫННАРЖЕ САГЫШ САЛЫР

Каз-Хем районун «Совет Тыва» колхозтун № 2 хойжу бригадалык ымык Кара-Сайды деп черде бир колхоз хой, бир колхоз өшкүч бар. Мында хар улуг чатганы-биле кыш-талгашкынын байдалы бергенде, ситен чөк болуп турар. Бир эвес моон сонгаар ол коданкара ситен сөөртпөс болза, хөдөмчө чугаажык тааржыр.

Ол ымычка чуртуп турар малчы-

нарже солуннарын өй-шаанда чедир-бейи турар. Зоотехниктер, кижиле болгаш малчылар ынаар барбаста-ан. Чө-рчө Советтеринге сонгулаа болур дугайын олар февраль 10-га чедир дымчаван болганар.

Малчынар дугайында, ымычтал ымык оларда, сагыш салышкыны-ны кошпатас болза чөгүр.

С. ДОНДУМ.

Монгуш Чечекмаа болза Танды районун «Тиледег» совхозунда бызаа ажаакчында амычтал турар. Оон бодуна быжылгаан бызаа бурузундан январь айда ол 559 грамм немелде дежени алган. Ам ол 21 бызааны база хуулап алган болгаш чө-рчө Советтеринге сонгулаага уткуштур Монгуш Чечекмаа бызаа бурузунга онааштыр хонунта 500—600 грамм немелде дежени амыч деп хуулаалгени ал-ган.

Ол мурнакчы бызаа ажаакчы бот-тымыгыр уран чүлү амычталга база кижирип турар болгаш СЭКП кезигүүнөгө кандидат кылдыр кирер дөшөй бөдөткөнип турар.

ЧУРУНТА. Монгуш Чечекмаа бызааны чөмөчөп тур.

Фото С. ФЕОКТИСТОВУУ.

ЧӨВҮЛӨЛГӨ ЧУГААЛАШКАН

Тыва АССР-ниң колхозтарын кезигүүнөриг пенсиялар тысыр талаа-биле амычталып канчаар чө-рун турарынын дугайында айтыр-гын колхозчуларын социал ханды-рылаалык республика чөвүлө-лини ийги хурал чугаалажып кө-ргөн.

Каз-Хем район чөвүлөлинин дар-газы эш Кузнецов, Ийи-Хем район

1965 г. февраль 26.

чөвүлөлиниң даргазы эш Стеловтун болгаш Ийи-Хем райкомунун соци-ал хандырыла килдизин эрге-лекция эш Шашкованын бо амыч-талаа-биле дындагыларын хуралга дичаан.

Ады үнгөн районнарда болгаш өскө-даа районнарда колхозтарын кезигүүнөриг пенсиялар тысыр та-лаа-биле амычталып канчаар чө-рун турар болгаш улуг четтертер бер-дирин республика чөвүлөлинин кезигүүнөриг боттарынын санааларына дөшөдөр. Баштайгы сан медалер баураар амычтал, бистин республика-

выска нитиин-биле 3500 хире кол-хозчуларга пенсиялар тысыскап турар ужурут. Туржубе, бо хуунерге чедир чүгө 180 хире колхозчуларга пенсияларын тысыскап. Каз-Хем рай-онун «Коммунисттик өркү» көдө амычталгы артелидин амыч чөдө-чиге-даа колхозчуга пенсия ты-сыр дугайында документтерин кижир-бөзүн.

Республиканын колхозчуларын ортузунда колхозчуларга пенсиялар

дугайында Хойлууга хамаарыштыр таймалы амычтынчө шөдүгү кижизигей салдынмай турар. Пардалганы болгаш район коомка амычтал турар. Колхозтарда болгаш суурларда консультация пункттарын барык-ла организаастаан.

Пенсиялар тысыр дугайында до-кументтерин чамдык колхозтарда кылып турар кижилер (колхозтарын санакчылары, экономистери, бухгалтери) курстарга болгаш семинар-

ларга чөгүр өөредилгени өрттөөн. Оон түнелинде чамдык докумен-тилерин чедир кылыр-биле колхозтар чөвүлөлине дөшөй турар. Мычан-галыг колхозтар чөвүлөлине мергезилдик дуа чедирер чугула. Бистин республикалык ханды-оогай байдалдарын уламзылап немелде таймалы амычтар негет-тинип турар, чүд дээрже чамдык колхозтар үжүн, эртен чамдык үе-инде тургустунган, а колхозтарын хей нуруузу 1947 болгаш 1948

тамыр үезинде тургустунган, мы-чангаш колхозчуларын амыч ста-жын доктадырла билимине чүгү-дөр барык колхоз бурунуда таар-жып турар. Бо таарылаалга респу-бликанын Социал хандырыла ми-нистерствозун болгаш сан органи-янык талаанын чер болганга дуаа хөргөлттүг келген.

Партиянык область комитетинин килдиз эргелекчи эш Горелов, Со-циал хандырыла министри эш Да-

ваа, колхозчуларын социал ханды-рылаалык республика чөвүлөлинин даргазы эш Баратов болгаш оон-даа өскөдөр хуралга санал берген, чө-рчө ортузунга таймалы амычтын улам куштелдиреринче, пенсия тысыр амычтал дүргөдиринче, алдала-ларын бөдүрүлгө болгаш пенсия талаа-биле шут амычтал турар кижилерин өөредиринче кол кичээ-гейин салган.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

